

Nr 182

Av herr **Gustafsson** i Borås, om föreläggande för riksdagen av viss del av straffrättskommitténs förslag till brottsbalk, m. m.

Problemet om barns läsning har i vår tid fått väldiga dimensioner. Tryckpressarna slungar ut massor av brokigt kolorerade alster, som faller barnen i ögonen vid otaliga försäljningsställen och som är så billiga att barn kan köpa snart sagt hur mycket som helst för sina veckopengar. Under senare år har framför allt läsningen av s. k. seriemagasin tilltagit med explosionsartad hastighet. År 1953 utkom över 20 stycken sådana magasin, som trycktes i en sammanlagd upplaga av 37,5 milj. ex. Genom sin omfattande spridning har serieläsningen blivit en social och kulturell faktor, detta så mycket mer som läsarna i första hand är barn och ungdomar. Detta framgår av en undersökning, som gjorts och som publicerats i Lorentz Larsons Barn och serier. Enligt denna köpes seriemagasin av 70 % av alla skolbarn i ålder 10—15 år; därjämte finns det ett stort antal som genom lån eller på annat sätt skaffar sig dem. Samma undersökning påvisar också att dessa magasin dessutom har en "läsekrets" som ingen annan litteratur har, nämligen barn i åldern 3—6 år, som ännu ej lärt sig läsa på egen hand men vilkas inlevelse i och mottaglighet för bilderna är stor. Som ett exempel på den omfattning serieläsningen har kan ur redogörelsen för undersökningen anföras, att eleverna i en klass vid Stockholms folkskolor köpte seriemagasin för i medeltal kronor 2:75 per barn, en annan klass för i medeltal kronor 2:85 per vecka. I en klass på 30 elever blir det en summa på över 4 000 kronor på ett år. Det skulle räcka nära nog till ett litet skolbibliotek. En del elever uppger själva att de per vecka köper för 5 kronor seriemagasin och liknande alster. Vid en undersökning i en norrländsk stad visade det sig att folkskolebarnen tillsammans köpte för 5 000 kronor per månad eller 60 000 kronor per år. Seriemagasinen har genom den oerhörda konsumtionen därför blivit ett uppfostringsproblem.

Undersökningen visade vidare att ett stort antal ungdomar fortsätter att läsa seriemagasin sedan de slutat skolan och kommit upp i ungdomsåldern — ej mindre än 40 % av ett representativt urval ungdomar i åldern 15—18 år fortsatte att köpa seriemagasin.

Då undersökningsresultaten förra året publicerades och det samtidigt utkom ett annat arbete om seriemagasinen (N. Bejeroth, Barn, serier, samhälle) väcktes till liv en ytterst livlig pressdiskussion i ämnet. Den innebar en enhällig förkastelsedom över de dåliga seriemagasinen. Så har skett inte

endast i Sverige. I samtliga kulturländer i Västeuropa och Amerika har man angripit seriemagasinerna och försökt att genom olika åtgärder hindra deras spridning. Seriemagasinen har världen över blivit betraktade som en andlig farsot. I USA publicerade en framstående barnpsykiater, doktor Fredric Wertham, år 1954 sin bok *Seduction of the Innocent* (De oskyldigas förförelse) som utgör en fruktansvärd anklagelseskrift mot seriemagasinen. Doktor Wertham, som förestår en barnklinik i N. Y., visar i sitt arbete med utgångspunkt från de fall av barn- och ungdomsbrottslighet han behandlat att dessas orsaker ofta kan föras tillbaka till läsning av seriemagasinen. "Om det gällde", skriver W., "att ge barnen systematisk undervisning i konsten att stjäla, ljuga, misshandla och göra inbrott, skulle man inte kunna hitta på några bättre läroböcker än seriehäftena." Doktor Werthams bok har åstadkommit att olika slag av åtgärder — skiftande för olika stater — vidtagits i USA.

Kampen mot serier pågår i de flesta länder i Europa. Här skall endast nämnas vad som åtgjorts i Danmark och Norge. I Danmark har tillsatts en officiell kommitté på 24 personer, representanter för undervisningsministeriet, lärare, bibliotekarier, författare m. fl. Denna kommitté är sysselsatt med en utredning av vad som kan göras mot serieeländet. Efter kraftiga påtryckningar från en enhällig opinion av föräldrar och lärare måste en dansk förläggare nedlägga två av de mest kritiserade magasinerna.

I Norge har Statens Folkeopplysningsråd tillsatt "Det Rådgivande Udvalg Angående Tegneserier" som bland annat föreslagit att ett permanent granskningsråd skulle tillsättas. Den danska kommittén sände en skrivelse i seriefrågan till ministermötet i Reykjavik 1955, som emellertid remitterade skrivelsen till Nordiska kulturkommissionen, vilken vid ett möte i Oslo i december 1955 föreslog, att kontaktmän representerande de olika nordiska länderna skulle tillsättas. Dessa skulle sedan överväga för de nordiska länderna gemensamma åtgärder.

Då frågan om serierna inte endast diskuterats i så gott som alla kulturländer utan på många håll lett till lagstiftningsåtgärder, så är detta ett vittnesbörd om hur allvarligt problemet uppfattats. Varför har denna litteraturform överallt utlöst en så stark reaktion? Man kan inte skära alla serier över en kam och kalla dem undermåliga. Många, som återges i tidningar och tidskrifter, bjuder på en harmlös och stundom roande underhållning. Dessa serier läses i stor utsträckning av vuxna människor, men det är inte dessa som barnen med intensiv inlevelse slukar i ofantlig omfattning utan i stället de äventyrs-serier, som förekommer i en rad magasin.

En mor som vid den ovannämnda undersökningen yttrade sig om serierna skrev "att skjuta ihjäl varandra framställs som den naturligaste sak i världen". Till detta skulle man vilja lägga att bilderna inte endast visar hur människor skjuter varandra; på sättet att mörda finns det många variatio-

ner genom att strypa, dränka, slå eller sparka ihjäl till sadistiskt utstuderad korsfästning etc. Inslagen av sadistisk — meningslös eller för utövaren njutningsfylld — grymhet är många, och de riktar sig även mot barn som uppträder bland seriefigurerna. Våldet är den faktor som avgör allt i seriernas primitiva värld, och våldet legaliseras och romantiseras genom att det är det medel varigenom hjältarna — de som slåss hårdast eller skjuter snabbast — når sitt mål. I stor utsträckning skildras brott och jakt på förbrytare. Framställningen av hur brottet begås är ofta realistisk och kan ge ungdomar med latent anlag till kriminalitet impulser, ja även anvisningar till hur man begår brott. De många ungdomar, som nu i vårt land råkar fast för svåra förbrytelser, uppger själva många gånger att de fått idén till den brottsliga handlingen i seriemagasinet eller i den billiga "deckaren".

Det är ett faktum som man ej kan komma ifrån och som är statistiskt belagt: kriminaliteten bland barn och ungdom ökas i snabb takt. Orsakerna därtill är många, komplicerade och svårutredda, men man torde inte kunna komma ifrån att den mindervärdiga litteraturen har sin andel i detta. Det talas — stundom till övermått — om hur intrycken från omvärlden påverkar barns beteendemönster och danar deras karaktär. Bilder verkar mer suggestivt på barn än ord, och de oupphörliga intrycken genom daglig läsning av seriemagasin torde ha en ackumulerande effekt. Genom att vid denna läsning ständigt syssla med våld och brott kan barn — som så intensivt lever in i vad de läser — få sitt föreställningsliv förvirrat och latent anlag till kriminalitet kan utlösas.

Genom sin ständiga skildring av våld, sadism och brott väcker de dåliga serierna till liv barnens sämsta instinkter. De undergräver känslan för vänlighet, godhet och humanitet. Seriefigurer med mer intellektuell sysselsättning förlöjligas, representanter för andra raser diskrimineras. Seriernas bovar är vanligen av en annan ras än de "ariska" hjältarna: negrer, kineser, mulatter, judar etc. Serierna är antidemokratiska och antisociala. De skildrar aldrig vanligt mänskligt liv: samlevnad och arbete utan gangsterns äventyr och brott. Men det är inte endast påverkan på barnens attityder, uppträdande och moral som kan diskuteras i samband med seriemagasinen, problemen är många. Där finns den ytterst väsentliga frågan om hur de sparsamma, oregelbundet placerade och ofta mindervärdiga texterna påverkar utvecklingen av de formella färdigheterna hos de barn som hänger sig åt ett ohämmat serieslukande och knappast kommer i kontakt med verklig litteratur. Enligt ett mycket stort antal lärares samstämmiga uppgifter röjes påverkan i barnens ordförråd samt i deras läs- och skrivfärdighet.

Det finns även en fråga med ännu vidare aspekter: i vad mån bilder kommer att ersätta det tryckta ordet och vad en sådan utveckling kommer att ha för följder. Det är problemet om hur barnet genom seriebilder vänjes vid starka sensationer, som avtrubbar sinnet för nyanser och skapar mot-

vilja mot ansträngning och ihärdig övning. Bakom allt detta står kvar det faktum att seriemagasinen ur litterär och konstnärlig synpunkt är mindervärldiga och att de tränger undan den goda boken, som har något att ge.

Seriemagasinet är endast en del av problemet. Våra tidningskiosker distribuerar färggrann undermålig litteratur av olika slag till våra barn och ungdomar, tryckalster så billiga att barn kan lägga sig till med dem. Där bjuds barnen det sämsta som finns — framställt och distribuerat av vuxna för vinnings skull — den mindervärldiga serien, de pornografiska tidningarna, de rafflande kriminalböckerna, som väl ställer den en gång så farligt ansedda Nick Carterlitteraturen i skuggan, etc. Tryckfriheten och försäljningsfriheten är praktiskt taget obegränsade och i demokratiens och frihetens heliga namn tillåtes det hänsynslösaste utnyttjande av barn och ungdom i brytningsåren. I den allmänna värdekrisen synes alla värdesättningar på detta område vara avskaffade.

Samhället offerar årligen mycket stora summor på skolor, bibliotek och olika andra åtgärder för folkbildning. Det demokratiska samhället har ställt som ett mål att söka föra de breda massorna av vårt folk fram till att kunna tillgodogöra sig de kulturskatter som den verkliga skönlitteraturen erbjuder. Bokutredningen, som för två år sedan avlämnade sitt betänkande, underströk att en av de faktorer som konstituerar goda läsvanor var att man som barn haft tillfälle att läsa god barnlitteratur. Det syns mig endast vara i konsekvens med samhällets övriga åtgärder att det söker motverka spridning av dålig litteratur. De åtgärder som åstadkommits på enskilt initiativ och genom uppoffrande arbete kan icke vara till fyllest. Den så kallade Seriekommittén har utfört ett synnerligen förtjänstfullt arbete. Kommittén som kommit till på enskilt initiativ utgöres av representanter för ABF, lärarorganisationerna, Målsmännens riksförbund och en mängd övriga ideella och politiska organisationer tillsammans ett 20-tal. Skall man på ett någorlunda effektivt sätt komma till rätta med hithörande problem måste dock samhället vidtaga erforderliga åtgärder.

Justitieministern har medverkat till en skärpning av tryckfrihetsförordningens regelsystem då det gäller att komma till rätta med skrift som har en sedlighetssårande, pervers eller sadistisk anstrykning. Syftet med denna lagändring är att man icke blott som hittills skall kunna ingripa med tryckfrihetsåtal mot sedlighetssårande skrifter, utan att man också skall kunna vid vanlig domstol åtala den som bland barn och ungdom sprider tryckt skrift, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran. Den nya bestämmelsen, som införts i 1949 års tryckfrihetsförordning, avser att förhindra en spridning av tryckalster, som särskilt vänder sig till barn och ungdom, i sådana fall då man inte anser skriften vara så grovt sedlighetssårande att ett tryckfrihetsåtal är befogat. Stadgandet innebär en utvidgning även på det sättet att man skall

kunna ingripa också mot skrifter som verka förråande t. ex. genom rashetspropaganda eller genom skildringar av våldsgärningar.

Den nya bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen förutsätter emellertid att det också i strafflagen upptages ett särskilt straffstadgande. Bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen kan icke direkt tillämpas utan innebär allenast ett undantag från tryckfrihetsskyddet. Ett förslag till den sålunda erforderliga kompletteringen har upptagits i det stora förslag till brottsbalk som förberedes i justitiedepartementet. Det vore önskvärt att detta lagförslag förelägges riksdagen med det snaraste.

Det synes mig även vara välbetänkt att vidtaga sådana åtgärder att en effektiv tillämpning och övervakning av lagens efterlevnad kommer till stånd. Som ett komplement till lagen bör finnas en granskningsnämnd med direktiv och sammansatt efter samma linjer som den danska officiella kommittén. Kommitténs sammansättning bör vara allsidig med representanter från ecklesiastikdepartementet, lärarna, bibliotekarierna, författarna, folkrörelserna m. fl. Det torde vara en missuppfattning att tro att en sådan granskningsnämnd skulle bli en fara för tryckfriheten. Dennas syfte är att säkerställa ett fritt meningsutbyte, den fria debattens absoluta integritet. På detta prutar vi inte en tum utan värnar om den som en av demokratiens grundvalar, men tryckfriheten inkluderar även skydd mot råhet i bild och text.

I anslutning till de synpunkter och motiveringar jag framfört här ovan hemställer jag,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att den komplettering i strafflagen till bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen som framlagts av straffrättskommittén och som förbereds i justitiedepartementet snarast förelägges riksdagen samt

att en allsidigt sammansatt granskningsnämnd tillsättes, som sålunda får en officiell karaktär och auktorisation. En sådan granskningsnämnd synes vara väl motiverad på grund av den stora omfattning som seriemagasin, pornografi och förråande kriminallitteratur fått. Nämnden bör ha en vid representation med ledamöter t. ex. från ecklesiastikdepartementet, riksdagen, författarna, bibliotekarierna, Publicistklubben, folkrörelserna m. fl. Riktlinjerna för nämndens arbete bör givas av ecklesiastikdepartementet.

Stockholm den 24 januari 1956

Axel Gustafsson,

Borås